

Una transició amable per a un veritable canvi

Mònica Oltra

1. EL CANVI EN MARXA

Que el canvi està en marxa és una cosa que sembla cantada. A la llum dels diferents estudis d'opinió, enquestes, treballs de camp i resta de ferramentes de la ciència de la sociologia que des de fa dos anys auguren un canvi polític al nostre territori, podem afirmar –llevat de cataclisme d'última hora– que el PP no tindrà majoria absoluta ni a les Corts, ni a la majoria d'ajuntaments valencians. És a dir, no governarà. Fins ací les certeses, dit això amb tota la cautela del món.

A partir d'ací s'obre tot un escenari d'incerteses sobre les quals moltes persones estem preocupant-nos i ocupant-nos des de fa temps, si bé em queda el dubte si aquest està sent l'element central de preocupació i ocupació dels partits i formacions polítiques que han de representar aqueix canvi a les institucions i si no caldria a hores d'ara estar construint espais de reflexió col·lectiva que transcendisquen les sigles de cadascú i també les sigles de tots. És a dir, sóc de l'opinió que hauríem d'estar reflexionant i acordant sobre com gestionar el canvi,

el que sembla cantat, i a més, sobre com compartir la gestió d'aquest canvi amb la societat. Una faena gens fàcil, per descomptat, però imprescindible si no volem estar dient als pocs dies de les eleccions que contra el PP es vivia millor. No obstant això, pel que sé i pel que es publica, les formacions polítiques, totes, estan pendents de les seues cosetes internes, tan importants sempre i, amb més raó, quan s'albira un horitzó de poder. Totes, llevat del PP on els moviments interns no tenen com a objectiu el 2015 sinó el 2019, confiats com estan en la inefable capacitat de les esquerres per a fotre-la en experiències de governs plurals o, fins i tot, singulars.

2. CERTESES I INCERTESES

Començant amb algunes certeses –sempre amb la relativitat amb què cal qualificar una cosa com a certa– sabem que hi haurà un tomb electoral a la primavera de 2015, que si no, quin disgust que ens emportarem! Sabem que hi haurà un panorama multipartidista a les Corts i a molts ajuntaments que permetrà la formació de governs multicolor i el canvi de la política al nostre país. Sabem que les arques públiques han estat saquejades sense misericòrdia per

Mònica Oltra és diputada per Compromís a les Corts Valencianes.

la corrupció, la mala gestió i un sistema de finançament que relega el poble valencià a ciutadans i ciutadanes de segona dintre de l'Estat espanyol des de fa anys. Sabem que els serveis públics han estat colpejats, retallats, desprestigiats i privatitzats. Sabem que a mesura que empitjorava la situació econòmica, les necessitats de les persones i la seua desesperació han anat creixent de manera directament proporcional. Sabem que la reacció a aquesta situació és la pulsio de canvi, però que aquesta pulsio potser no siga sempre la més positiva. Bé, açò no sé si ho sabem, però hauríem de saber-ho. En tot cas, sabem que la gent està farta.

Aquesta pulsio de canvi, que naix més de la desesperació que de la il·lusió per construir junts una alternativa política a la realitat que volem canviar, es traduirà en vots –que ja veurem com es distribueixen– però també vindrà acompanyada de grans expectatives, necessitats peremptòries i molt poca paciència. I ací comencen les incerteses. En les diverses maneres en què la gent està farta, les diferents maneres en què ho racionalitza i en les diferents conseqüències que això produirà.

Anem per parts. Paga la pena començar analitzant en quins elements s'ha centrat el discurs públic des que els defensors del dogma neoliberal començaren a gestionar la crisi i com s'ha construït la crítica als polítics i a la política. Quan la crítica ha provingut d'espais de la societat civil organitzada (sindicats, plataformes de drets ciutadans amb vocació universal, ONG, etc.), s'ha tractat d'explicar les causes de la crisi; de plantejar-ne eixides que no tingueren com a conseqüència que la majoria de la població no veiera minvat el seu benestar o patira en la seua vida quotidiana; o d'assenyalar als responsables: els directes, oligarquia

financera i econòmica; i els indirectes, els polítics al seu servei. Encara que les idees no sempre han arribat de la manera més eficaç, s'ha realitzat un encomiable esforç d'anàlisi, rigor i acció.

La cosa és diferent quan analitzem la crítica individual, la que no prové d'estructures associatives o d'àmbits relacionals que hagen realitzat reflexions col·lectives. En aquest difús i gran àmbit de la societat, la crítica s'ha dirigit específicament contra els polítics i, el que és més preocupant, contra la política. No és que no siga comprensible –vist el que hem vist–, però certament el fet que molts ciutadans i ciutadanes veguen en la política un element que crea problemes en comptes de solucionar-los és, des del punt de vista democràtic, una amenaça. Propostes d'aprimar els òrgans de representació, reivindicacions de polítics en precari, de reduir els òrgans de control, d'estigmatitzar aquells que exerceixen un càrrec públic, tenen un suport molt ampli. Només cal fer una volta per les xarxes socials, obrir els correus electrònics massius o les cadenes dels WhatsApp, per a adonar-se'n –dissortadament– que aquestes propostes no provenen de cercles conservadors o dretans. Hi ha un qüestionament sostingut de la democràcia representativa del qual hem de ser conscients i que hem d'abordar en els espais de reflexió. I és urgent perquè, malauradament, el qüestionament de la democràcia representativa a aquests nivells no s'està fent per a demanar més estructures de control ciutadà, ni més poder de decisió ciutadana en la gestió de la cosa pública, o més representativitat de les opcions polítiques minoritàries, no. La consigna –alimentada de manera ben conscient per l'establishment i les opcions més reaccionàries– és tot el contrari: «la

democràcia és cara, retallem-la». El següent pas és la consigna: «la democràcia no dóna resposta a les nostres demandes, es inútil». Consigna que ha trobat un encaix perfecte en la política de canvi de model que hem patit durant els últims anys, consistent a fer desaparèixer, no ja l'Estat de Benestar, que a dures penes estàvem construint al nostre país, sinó a fer desaparèixer directament l'Estat o almenys les possibilitat d'aquest de fer front i posar límits al poder econòmic. De manera que a algú que li han llevat l'ajuda per a l'autonomia personal o a qui li han posat la filla en una classe massificada d'un barracó per escola, li parega molt més normal que lleven diputats del Parlament que no que li lleven serveis públics. Comprensible. Reivindicar aleshores la política com l'eina que tenim la gent senzilla per a protegir-nos davant dels abusos, per a regular l'economia perquè no ens regule ella a nosaltres, per a posar límits i separar poders... resulta una faena gens fàcil però imprescindible. La democràcia és cara, sí. Però la falta de democràcia ho és molt més.

Quin paper han jugat i volen jugar els partits en la construcció dels nous paradigmes, això caldrà veure-ho. Haurem de començar analitzant en quina mesura, inconscientment o no, des del discurs polític partidari s'ha contribuït a alimentar un imaginari col·lectiu més reaccionari que emancipador en alguns aspectes. Imaginari en què la reivindicació de drets universals ha estat substituïda moltes voltes pel «com va això meu?», en què el discurs que d'aquesta situació hem d'eixir tots plegats, sense que es quede ningú pel camí, ha estat francament minoritari. I una vegada feta l'anàlisi, hauríem de construir models alternatius, també en el discurs, que alimenten paradigmes solidaris, d'universalitat, d'interdependència.

Però estem en un temps de canvi. En una cruïlla. El camí que agafem depèn de nosaltres col·lectivament. És un temps d'ebullició, amb experiències de participació i acció de base molt interessants. Les enquestes auguren que almenys electoralment el canvi promet caminar cap a un horitzó emancipador. I això, certament, és esperançador.

3. CONTRIBUIR AL CANVI

Si passem de les condicions subjectives descrites a les condicions objectives, la cosa es complica. La descomposició del Partit Popular durant l'última legislatura ha provocat que el govern estiga sumit en una paràlisi letal. El Parlament s'ha convertit en l'escenari d'una lenta agonia a la qual fins i tot assistir com a espectador resulta ja insuportable. A falta d'idees i capacitat, s'hi debat sobre les ocurrencies d'una majoria parlamentària conscient que ha perdut la majoria social i el suport dels ciutadans i ciutadanes. En aquest punt hem de construir la dialèctica per al canvi, que per la part que els toca a les formacions polítiques hauria de començar per centrar el nou discurs no tant en la crítica a allò que el Partit Popular ha saquejat, ha malbarat i ha arruïnat, sinó en allò que es proposa fer en un escenari previsiblement post-PP. Dit en altres paraules, la gent ja sap que el PP és corrupte, que ha saquejat les arques públiques en benefici propi, que ha mentit, que ha fet construir infraestructures inútils per a perpetuar-se en el poder, que no defensa els interessos del poble valencià, que no té idees i que està exhaurit. Aquest marc conceptual està molt afermat en la població. Seguir insistint —com s'està fent majoritàriament des de l'àmbit polític par-

tidari— en la crítica al PP, no contribueix a construir el canvi polític i dubte que a hores d'ara ajude a desgastar més el PP. És més, insistir en la crítica a un partit que la població ja no percep amb majoria social pot ser rebut en el millor dels casos com un inútil *mantra* i en el pitjor, com una mena d'abús per part d'aquells que aspiren a tindre aqueixa majoria social.

Certament, les formacions polítiques emergents han aconseguit visibilitat i notorietat a través de la seua crítica a les actuacions del govern del PP, han crescut a través del NO i no sempre a costa del PP. Diguem-ne que estem en un punt on els ciutadans i ciutadanes ja tenen clar a qui no volen donar suport. Ara bé, per a construir l'imaginari col·lectiu del canvi cal substituir aquest NO per un SÍ o, millor dit, per molts sí. Cal anar introduint en el discurs públic les alternatives a les actuacions polítiques actuals, des de definir el canvi de model productiu fins a explicar els canvis legislatius necessaris per a una Generalitat transparent i oberta; des de la gestió de la actuació pública per a garantir l'autonomia personal de tothom, fins a la definició de la política industrial des de paràmetres de transició ecològica. No resulta fàcil, òbviament, en un panorama en què un mitjà de comunicació ràpidament es fa ressò d'una denúncia a la fiscalia del corrupte de torn, però resulta gairebé impossible que tinga ressò proposar una llei sobre fiscalitat distributiva. Així les coses, la dialèctica pública està ancorada en un moment passat i no està adaptant-se al ritme dels canvis sociològics que es produeixen dia a dia.

Contribuir al canvi, cadascú des de la seua visió, és també començar ja a parlar de transició, i al meu parer de transició amable. Com deia adés, hi ha grans necessitats que

duen a grans desesperacions. Molta gent s'ha refugiat en la resignació, si és que no es troba directament paralizada per la por que la situació econòmica i política i el discurs imperant—que ix de la fàbrica de consignes del dogma neoliberal i que es descriu a la perfecció en *La doctrina del shock* de Naomi Klein— ha cisellat en les consciències o, tal vegada més ben dit, en els inconscients. Amb això hem de comptar. I només podrem fer-hi front amb un optimisme raonable i un discurs que, a banda de ser racionalment rigorós, siga emocionalment engrescador. La gent ha de percebre que té la capacitat de canviar les coses, que es compta amb ella, que la democràcia i la política, en definitiva, són eines útils.

Una de les amenaces amb què contraatacarà la dreta política i mediàtica és precisament traslladar a la ciutadania la falta de seguretat i estabilitat que suposa el multipartidisme institucional. Una de les consignes millor treballades pel discurs conservador és traslladar la idea que el partit majoritari és aquell a qui la gent ha votat, com si a la resta els tocara el càrrec de representant en la tómbola. Es vota al que està al govern. Així, per un costat s'asseguren que es veja amb normalitat l'anul·lació de la facultat de control de l'oposició, l'abús de poder, l'arbitrarietat a l'hora de no tramitar iniciatives parlamentàries, la falta d'equitat en el govern del parlament, i per l'altre costat imprimeixen la sensació en la societat que quan no hi ha una clara majoria, no s'ha votat a ningú, perquè no hi ha guanyador i consegüentment l'estabilitat i seguretat són substituïdes pel caos. Aquest és l'inici del mal. El motiu profund de la justificació de l'abús de poder. I després, el brou de cultiu de la corrupció i la impunitat. Contribuir al canvi és començar a canviar el llenguatge

que les esquerres emprem quan ens referim als processos electorals. Deixar de plantejar la qüestió des de la perspectiva de guanyar o perdre, com si es tractara d'un partit esportiu. Posar en valor la pluralitat com a manera que guanye el diàleg enfront de la força. En un parlament plural es parla més i es vota menys. I això és un valor a reivindicar.

Davant d'aquesta amenaça i per a des- construir el discurs sobre la manca de segu- retat i estabilitat, el concepte de transició amable es converteix en una eina molt in- teressant, perquè trasllada la idea que el centre de les polítiques seran els ciutadans i ciutadanes. Que ningú no està esmolant ganivets, ni gabinets, per a complicar la vida quotidiana. Que les decisions de canvi no implicaran complicacions per al dia a dia de les persones. En resum, es tracta d'afermar la idea que ningú no té el perquè de pagar els despropòsits anteriors i que les decisions polítiques del passat, al nostre entendre errònies o injustes, no van a saldar-se en nous errors o injustícies que paguen els ciu- tadans. Pensem, per exemple, en la sanitat, els centres públics de gestió privatitzada. Hi treballen persones, algunes des de fa gairebé vint anys, que atenen pacients cada dia. Haurem de buscar fórmules de transició cap a una gestió pública que respecten els drets laborals adquirits –òbviament estic referint-me a les bates, no a les corbates– i que respecten també els i les pacients que han establert lligams de confiança amb el personal sanitari de la seua referència. O pensem en els xiquets i xiquetes que estan cursant estudis en col·legis privats concer- tats. Haurem de trobar solucions que no els facen la vida més difícil evitant germans en col·legis diferents, desarrelaments inde- sitjables, etc. Estic referint-me a períodes de transició que, en el camí cap al canvi

de les polítiques, no deixen ningú al mar- ge. En definitiva es tracta de dir a la gent que l'endemà de les eleccions no es podrà canviar tot, ni de colp, i que per això hi ha un disseny de transició amable que pensa en tothom dintre del model de democràcia inclusiva que estem defensant.

Aquesta manera d'abordar el discurs de canvi, des del realisme i l'honestetat, en comptes de la Carta als Reis de l'Orient tan habitual i lamentable (només cal recordar l'actual president del Govern, Mariano Ra- joy, dient: «Votadme a mí, que yo esto lo arreglo»), afegeix quelcom que ara es necessita en política: credibilitat. I la cre- dibilitat és una peça imprescindible per a refer confiances.

En resum, al meu entendre, la contri- bució al canvi des de l'àmbit polític parti- dari passa per modificar el discurs cap a la construcció d'alternatives, compartir aques- tes reflexions amb la societat civil, combatre comunicativament les amenaces de les consignes del discurs del conservadorisme i dissenyar una transició amable amb què guanyar credibilitat i confiances.

4. GESTIONAR EL CANVI

El pròxim govern de la Generalitat s'en- frontarà des del primer minut a dues grans emergències: l'emergència social i l'emergència democràtica. I ambdues les haurà d'abordar amb celeritat perquè estan rela- cionades entre si i, sobretot, perquè molta gent ja no pot esperar més.

Quant a l'emergència social resulta dolorós comprovar com una autora com Hannah Arendt va resultar visionària quan va afirmar en el seu llibre *La condició huma- na*, que «ens enfrontem amb la perspectiva

d'una societat de treballadors sense treball, és a dir, sense l'única activitat que els queda. No es pot imaginar res de pitjor!». Quasi cinquanta anys després l'afirmació resulta profètica. Al nostre país ens trobem amb gairebé un terç de la població exclosa socialment i d'aquest terç una part important sobreviu a dures penes. Exclusió, pobresa, malnutrició infantil... són la quotidianitat de milers de persones que per perdre, han perdut fins l'esperança.

La política ha de tenir respostes per a això, respostes que passen per generar les condicions d'una vida digna prioritzant les decisions per al compliment dels drets socials que no poden romandre per més temps com a mers articles enunciatius en els textos legals superiors del nostre ordenament jurídic. Drets socials com el treball ben remunerat, la vivenda, l'atenció social universal, l'accés a la cultura, el dret a un medi ambient saludable... són drets que han de trobar el compliment des dels poders públics i deixar de ser un pur ornament a les nostres lleis.

Les primeres decisions del pròxim govern hauran d'anar, per tant, necessàriament, encaminades a frenar i pal·liar les situacions d'exclusió social, no només com a imperatiu polític i moral, sinó també com a peça clau de defensa democràtica, perquè una democràcia que deixa fora a una part de la població està fracassant.

I ací entrem de ple en l'emergència democràtica en què estem immersos. Una emergència que té com a símptoma una corrupció generalitzada al si de les nostres institucions, que té l'origen en la baixa qualitat democràtica que des de l'àmbit polític i judicial s'ha promogut i tolerat, respectivament, i que té com a conseqüència un empobriment públic i col·lectiu.

En paraules del professor Joan Romero, les primeres mesures del pròxim govern hauran de ser «llevar enderrocs» abans de poder començar a construir. Llevar enderrocs i evitar els propis. Crec que haurem de reflexionar col·lectivament sobre com renunciar a l'actual concepte de poder polític. La dreta té una idea de poder que es projecta «sobre» els ciutadans i ciutadanes. Un despotisme, malauradament gens il·lustrat, que té com a objectiu el poder sense límits i la impunitat. Faria mal el govern de canvi de substituir el despotisme il·lustrat per un despotisme il·lustrat. Seria, al capdavall, més despotisme. Es tracta, en definitiva, de substituir l'antic concepte de poder per un de modern que implica un poder de fer i decidir compartit.

En un escenari on trobarem per una banda moltes necessitats i per l'altra banda possibilitats limitades, la implicació de la ciutadania en les decisions polítiques, la seua priorització i el control de govern esdevé una ferramenta molt valuosa. Mesures com la de limitar els mandats al govern; invertir les majories dels òrgans estatutaris perquè no coincidisquen amb les del partit o partits que donen suport al govern; incloure ciutadans i ciutadanes en els òrgans de control mitjançant mecanismes d'insaculació com els del jurat popular; implantar jurats de control de comptes públics; introduir la consulta vinculant o els portals oberts, els pressupostos participatius codecidits, poden ser algunes que, per un costat, possibiliten una major transparència i control col·lectiu i, per un altre, generen afeccions i sentiment patrimonial col·lectiu de la democràcia. Una mena de renúncia al poder, al poder sobre els altres, al poder antic.

En un moment de franca precarietat econòmica a les nostres arques públiques,

aquestes polítiques són una troballa, que no només no costen diners, sinó que els estalvien. I molts. I de passada, generen afecció democràtica, cosa que a la vista de l'*Informe Lugano II* de Susan George, és una qüestió peremptòria.

5. CONSOLIDAR EL CANVI

Una vegada abordades les qüestions urgents de justícia social i decència democràtica per a una vida digna, es podrà anar avançant en nous models polítics i econòmics que facen que el canvi siga profund i durador.

El fracàs que moltes persones perceben de la democràcia s'explica precisament per la renúncia de les institucions en els últims anys a posar límits al poder, a regular i dirigir des d'allò públic la dialèctica dels mercats i l'economia. Ara per ara encara seguim tenint les ferramentes perquè les decisions polítiques i econòmiques estiguen dirigides a procurar el bé col·lectiu i no a protegir els interessos d'una part molt minoritària de la població. I això també té una translació a l'àmbit municipal i autonòmic. La contractació pública, per exemple, pot ser una eina de regulació; de primar interessos de xicotetes i mitjanes empreses; de premiar empreses socialment responsables amb polítiques salarials decents i ambientals sostenibles, o de frenar l'acumulació de capital.

Però més enllà haurem de caminar cap a decisions polítiques que impliquen un canvi de model econòmic i un canvi també en la mentalitat, en els hàbits de consum i relacionals de les persones, com ha teoritzat la professora Adela Cortina. Hem viscut una època en què la vàlua de les persones

s'ha mesurat no per allò que eren, sinó per allò que posseïen. Una manera de pensar necessària per a un sistema basat en el creixement sostingut «caiga qui caiga» i, per tant, en el consum desafortat i irresponsable. El canvi econòmic ha de passar per la transició ecològica de l'economia (descarbonització de la indústria, rehabilitació energètica d'edificis, inversions en I+D+i, economia de desenvolupament social...), però això també implica parlar de decreixement i d'una altra manera de consumir i de relacionar-nos amb l'entorn.

La política hauria de buscar els camins per a posar en marxa aquestes polítiques i també un nou discurs públic que es base en la felicitat; no en les possessions, sinó en la mesura en què som capaços de gaudir del que som i de la nostra relació amb els altres i el nostre medi. La reivindicació de les coses menudes enfront de les grandàries de tot tipus que tant hem patit en els últims anys. En definitiva, allò que ens ha anat bé als valencians i valencianes, que sempre ens hem desenvolupat millor en les coses menudes. La terra repartida basada en el minifundi, la xicoteta i mitjana indústria base del nostre segon sector, uns serveis xicotets i diversos, un xicotet país. Algú ens va dir un dia que ens posaria en el mapa i que construiria i organitzaria grans edificis, grans esdeveniments i grans festes. En passar els anys, gran el que es diu gran, només ha sigut l'estafa.

No necessitem inventar la pólvora, ni esperar redempcions, ni un miracle. Potser als valencians i valencianes només ens calga una cosa: recordar. Recordar el que som i el que sabem fer bé. Potser, si ho fem, trobarem les polítiques i la política que ens faciliten la vida. La política per a la felicitat de tots els dies. □